

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการที่ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองนั้น ผู้วิจัยยังพบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นยังประสบกับปัญหาหลาย ๆ ด้าน เช่น ปัญหาด้านเนื้อหาหลักธรรม ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม ปัญหาด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย ปัญหาด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่า เป็นต้น ซึ่งปัญหาในด้านต่างๆ เหล่านี้เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อกระหนาบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต เพื่อที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตจะได้ผลสำเร็จที่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นที่น่าพอใจทางผู้ทำการวิจัยจึงได้ศึกษาและค้นคว้า เพื่อหาแนวทาง ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระธรรมเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อกระหนาบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อหารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจากการศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นพบว่า ได้เกิดภายหลังจากการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว และได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่ป่าอิสิปตนะ และยสสกุลบุตรพร้อมสหาย ๕๔ คน ทรงให้การอุปสมบทแก่บุคคลเหล่านี้เป็นพระภิกษุชุดแรกในพระพุทธศาสนา รวมเป็น ๖๐ รูป ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นแห่งพระธรรมทูตหรือทูตทางธรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระองค์เห็นสมควรที่จะส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายทั่วชมพูทวีป จึงรับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาตเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายมีธุลีในตาน้อย มีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม"^๑

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงได้ส่งพระสาวกเพื่อเป็นกำลังหลัก และเป็นต้นแบบในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีป จึงนับว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะพระสงฆ์สาวกเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยและเป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร และยึดมั่นในคุณธรรมของนักเผยแผ่ มีปฏิปทา น่าเลื่อมใส จึงสามารถเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แพร่หลายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จนสามารถสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น ได้กระทำกันหลายรูปแบบ เช่นการแสดงธรรม^๒ การสนทนาธรรม^๓ การแนะนำสั่งสอน^๔ การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส^๕ และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย^๖ เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักการและเทคนิคในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักในการแสดงธรรม ให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมยกตนข่มท่านและไม่แสดงธรรมเสียชื่อเสียงผู้อื่น^๗ นอกจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์ตลอด ๔๕ พรรษา เรียกว่า “พุทธจริยา” ซึ่งเป็นกิจของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะต้องปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนเป็นสำคัญ ดังปรากฏในพุทธกิจของพระองค์ที่ปฏิบัติในแต่ละวันนับตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในเวลาเช้าทรงเสด็จออกบิณฑบาต โปรดสัตว์ไปยัง หมู่บ้านนิคมต่างๆ เพื่ออนุเคราะห์แก่มหาชนด้วยการแสดงธรรมโปรด และในเวลาเย็นทรงแสดงธรรมแก่มหาชนที่เข้ามาเฝ้า ในเวลาพลบค่ำทรงให้โอวาทพระภิกษุ ในเวลาเที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเหล่าเทวดา ในเวลาใกล้รุ่งทรงตรวดดูสัตว์โลก ผู้อยู่ในข่ายคือพระญาณ เพื่อเสด็จไปแสดงธรรมโปรด^๘

นอกจากพุทธกิจแล้ว อุดมการณ์หรืออุดมมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาในเรื่องการประพาศพรหมจรรย์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ก็ช่วยเน้นย้ำให้พระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีก ดังพุทธดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระสุต หรือวินัยของพระสุต เมื่อดำรงอยู่ในโลกพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก และเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย”^๙ เมื่อพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีอุดมมุ่งหมาย เพื่อสร้างสันติสุขให้แก่มหาชนเป็นหลักสำคัญ พระพุทธองค์ทรงวางหลักการและวิธีการให้เป็นรูปธรรมขึ้นมารองรับ หลักการสำคัญที่ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมารองรับก็คือพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสาวกได้ประพาศและปฏิบัติตนได้ถูกต้องในฐานะพระธรรมทูตหรือทูตแห่งธรรม เพื่อทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงมหาชนมากที่สุด หากว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ พระพุทธองค์ก็จะยังไม่อาจเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ ดังพุทธดำรัสในมหาปรินิพพานสูตรว่า “มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่พรหมจรรย์ของเรายังไม่บริบูรณ์กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มันคงดีกระทั้งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว”^{๑๐}

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๗.

^๓ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๐๑/๔๓๔.

^๔ ส.ช. (ไทย) ๑๗/๘๗/๑๔๗.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒.

^๖ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๗/๔๐๐.

^๗ อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^๘ ที.ส. (ไทย) ๑/๔/๔๕-๔๗.

^๙ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๕/๑๒๔.

^{๑๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๘/๑๑๓-๑๑๔.

เมื่อพระพุทธศาสนามีความมั่นคงแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงประกาศเสด็จดับขันธปรินิพพาน ดังพุทธดำรัสว่า “มารผู้มีบาป ท่านจงอย่ากังวลเลย อีกไม่นาน การปรินิพพานของตถาคตจะมีจากนี้ไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจะปรินิพพาน”^{๑๑} จากพุทธดำรัสนี้ แสดงถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาโดยมีศาสนทายาทสืบทอดครบทั้งบริษัท ๔ ซึ่งมีพระธรรมทูตทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่มหาชนได้ตามอุดมการณ์ที่พระพุทธองค์ทรงตั้งไว้แล้วนับตั้งแต่การปรินิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นต้นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูต มีพัฒนาการมาโดยลำดับจนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะ เป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด พระองค์ทรงเป็นราชาอุปถัมภ์ภิกษุสงฆ์ครั้งทั้ง ๓ ในปี พ.ศ. ๒๓๖ เมื่อทำการสังคายนาสำเร็จแล้ว พระองค์ก็ทรงให้การสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการจัดส่งพระธรรมทูตออกไปยังประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย การเริ่มต้นงานพระธรรมทูตในประเทศไทย เกิดขึ้นนับตั้งแต่ประเทศไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

พระภิกษุสงฆ์ไทยในอดีตก็ได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ เพื่อให้พระพุทธศาสนามั่นคงอยู่กับประเทศไทยตราบนานเท่านานตลอดมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เริ่มด้วยการจัดตั้งพระธรรมทูตไปประกาศหลักพุทธธรรมแก่ประชาชน ในพื้นที่เป้าหมายต่าง ๆ โดยคณะสงฆ์ก็ได้ดำเนินการตามสถานการณ์ที่จำเป็นและสามารถทำได้ ตามความเสียดสละของแต่ละท่าน โดยอยู่ในการกำกับดูแลขององค์การการเผยแผ่ (ตาม พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔) จนมาถึง ปีพ.ศ.๒๕๐๕ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ ซึ่งในระยะ ๒ ปีแรก งานพระธรรมทูตก็ได้สะดุดหยุดลงเป็นบางส่วน แต่ก็ยังมีพระสงฆ์ดำเนินการอยู่บ้าง โดยใช้ชื่อพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง จึงยังไม่เป็นเอกภาพ ทั้งยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการ ดังนั้น ในปี พ.ศ.๒๕๐๗ เพื่อให้สอดคล้องกับการประกาศใช้พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ของรัฐบาล โดยหน่วยงานที่ดูแลและรับสนองงานของคณะสงฆ์ในสมัยนั้นคือ กรมการศาสนา จึงกำหนดนโยบายฟื้นฟูงานพระธรรมทูตโดยได้ประสานและส่งเสริมการทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตของพวกท่านเหล่านั้นให้มีเอกภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วยการจัดตั้งโครงการพระธรรมทูตขึ้นมาเพื่อดำเนินการรับสนองงานคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุกให้เป็นรูปธรรมชัดเจนนับตั้งแต่นั้น

งานพระธรรมทูตของคณะสงฆ์ก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างเป็นทางการและพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา โดยคณะสงฆ์ได้จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบงานพระธรรมทูตโดยตรง เรียกว่า กองงานพระธรรมทูต มีฐานะเทียบเท่ากองธรรมสนามหลวง และกองบาลีสนามหลวง เป็นหน่วยงานของคณะสงฆ์ที่ตั้งขึ้นเพื่อขับเคลื่อนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ มีองค์ประกอบในการบริหารจัดการองค์การคือ กำหนดให้พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จเจ้าพระราชาคณะรูปหนึ่งเป็นแม่กองและรองแม่กองอีก ๒ รูป ซึ่งสมเด็จเจ้าพระฯส่งพระราชทรงแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคมที่สำนักงานเลขาธิการดูแลรับผิดชอบงาน และกำหนดให้มีสำนักงานพระธรรมทูตที่แบ่งเป็น ๔ สาย ตามแบบอย่างการจัดส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนประเทศต่างๆ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชพร้อมทั้ง

^{๑๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๘/๑๑๖.

กำหนดให้มีสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ และสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตอีกด้วย ในปัจจุบันคณะสงฆ์ได้ให้ความสำคัญแก่งานพระธรรมทูตเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นงานที่เป็นหลักแห่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนา หากพระภิกษุทำแต่หน้าที่ศึกษาและปฏิบัติเฉพาะตนโดยไม่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชนแล้ว พระพุทธศาสนาก็คงไม่ดำรงมั่นคงเป็นที่พึงยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยอยู่ได้ตราบนานเท่านาน^{๑๒}

ปัจจุบันมีพระราชสุวรนเวที เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ และฝ่ายเผยแผ่มี ๗ อำเภอ มีจำนวนพระธรรมทูตในสายงานรวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๔๕ รูป^{๑๓} หลังจากหน่วยปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกปฏิบัติงานตามตารางที่กำหนดแล้ว ก็จัดทำรายงานบัญชีสรุปกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเสนอต่อกองงานพระธรรมทูตจังหวัดอ่างทอง เสนอข้อมูลอันเป็นสภาพหรือปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานต่อหน่วยงานกำกับงานพระธรรมทูตจังหวัดอ่างทอง ต่อที่ประชุมปฎิฉิมนิเทศของจังหวัด และจังหวัดก็จะได้นำปัญหาและอุปสรรคนี้ไปเสนอต่อที่ประชุมในการประชุมปฎิฉิมนิเทศงานพระธรรมทูต ๗ สายทุก ๆ ปี ซึ่งที่ผ่านมาการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในพื้นที่จังหวัดอ่างทองจากการที่ได้ออกปฏิบัติงานเป็นประจำทุก ๆ ปี จะพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญได้แก่ พระธรรมทูตยังขาดความรู้และกระบวนการในการถ่ายทอดหลักธรรมต่อกลุ่มเป้าหมายยังไม่ดีเท่าที่ควร ขาดการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติงานมีเวลาจำกัด ช่วงเวลาออกปฏิบัติงานตรงกับฤดูกาลเกษตรกรรมและนักเรียนอยู่ในช่วงของการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ขาดสื่อและอุปกรณ์ประกอบการบรรยายที่จะทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจที่ง่ายมากขึ้นกว่าการเผยแผ่ที่ใช้รูปแบบแค่การบรรยายปากเปล่า กลุ่มเป้าหมายยังเห็นคุณค่าประโยชน์ของหลักธรรมคำสอนน้อย และมองเห็นเป็นเรื่องน่าเบื่อ ไม่มีประโยชน์ เสียเวลาในการทำงานในส่วนอื่น

จากการที่ผู้วิจัยเองที่มีส่วนในการทำงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดอ่างทอง ตระหนักดีว่าการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพื่อที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของเราและเผยแผ่แก่คนในสังคมให้เกิดความสงบสุขอย่างยั่งยืนและถาวร อีกทั้งยังสามารถสร้างความเชื่อถือศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะทำการศึกษาและทำการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตใน จังหวัดอ่างทอง เพื่อจะได้นำผลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระศาสนาของพระธรรมทูต ให้เกิดประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์สูงมากยิ่งขึ้น และทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้ให้ได้มากที่สุด

^{๑๒}กรมการศาสนา, **ระเบียบกองงานพระธรรมทูต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขานุการ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

^{๑๓}ศูนย์ประสานงานพระธรรมทูตจังหวัดอ่างทอง วัดโล่ห์สุทธาวาส, จังหวัดอ่างทอง.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเกี่ยวกับ “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเหมาะสมต่อการนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสารบทความงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระธรรมทูตเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดอ่างทอง ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดถึงบทความงานวิจัยในวารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ตามหัวข้อดังนี้คือ

- (๑) แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ
- (๒) แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต
- (๓) แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่
- (๔) หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- (๕) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับงานการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

๒) ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลโดยการลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์แบบไม่เป็นทางการและสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม จากแบบสอบถามผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหัวข้อดังนี้คือ

- (๑) ด้านเนื้อหาหลักธรรม
- (๒) ด้านการจัดกิจกรรม
- (๓) ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย
- (๔) ด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่า

๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเหมาะสม ต่อการนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แบบไม่เป็นทางการ สังเกตการณ์ และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ทำการสร้างขึ้น (Questionnaires) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการแบ่งกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลที่ทำการตอบแบบสอบถาม โดยผู้ทำวิจัยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง และ ผู้ให้ข้อมูลหลักการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussions) จำนวน ๑๑ รูป/คน มีหัวข้อในการศึกษาข้อมูลดังนี้

- ๑) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการแสดงธรรมเทศนา
- ๒) รูปแบบวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการบรรยายหรือปาฐกถาธรรม
- ๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพรรภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ
- ๔) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ
- ๕) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการนำฝึกสมาธิ
- ๖) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการนำปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ
- ๗) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการนำพัฒนาท้องถิ่น
- ๘) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

ประชากร/กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แบบไม่เป็นทางการ ทำการสังเกตการณ์ และแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ทำการสร้างขึ้น (Questionnaires) และผู้วิจัยได้ทำการแบ่งกลุ่มของผู้ตอบแบบสอบถาม ออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง และ ๒) ผู้ให้ข้อมูลหลักการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussions) จำนวน ๑๑ รูป/คน ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

ผู้วิจัยได้มาจากกลุ่มผู้บริหารโครงการ จำนวน ๒๕ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

๑.๑ กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๕ รูป มีดังนี้

- ๑) พระราชสุวรรณหเวที (ประถม กนตสีโล) เจ้าคณะจังหวัดอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดต้นสน ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
- ๒) พระราชบัณฑิต (ธรมิต ชาคโร) เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง (ฝ่ายธรรมยุต) และเจ้าอาวาสวัดเฉลิมกาญจนา ตำบลไชโย อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง
- ๓) พระศรีวิสุทธิโสภณ (สนอง เตชวีโร) เจ้าคณะอำเภอเมืองอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดเชิงหวาย ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
- ๔) พระครูสุทธิกิจจาทร (ประเวศ สุทธิญาโณ) เจ้าคณะอำเภอแสวงหา และเจ้าอาวาสวัดอ่างทองวรวิหาร ตำบลบางแก้ว อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง
- ๕) พระครูสิริวิมลกิจ (พิชญ์ วุฑฒิโก) เจ้าคณะอำเภอสามโก้และเจ้าอาวาสวัดสามโก้ ตำบลสามโก้ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง

๑.๒ กลุ่มพระธรรมทูต จำนวน ๑๕ รูป มีดังนี้

- ๑) พระครูสถิตวรธรรม (อดิศักดิ์ อจลธมโม) เจ้าคณะตำบลบางแก้วและเจ้าอาวาสวัดราชปักษ์ ตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
- ๒) พระครูวรปัญญาโกศล (ปรีชา วรบุญโญ) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองอ่างทอง และเจ้าอาวาสวัดทองคั้ง ตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
- ๓) พระครูนิเทศก์ธรรมรส (ไพฑูรย์ กนตธมโม) เจ้าคณะตำบลศาลาแดง และเจ้าอาวาสวัดไล่ห์สุทธาวาส ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
- ๔) พระครูสุวัฒนวรกิจ (สุพจน์ สุวจฺจโณ) เจ้าคณะตำบลบ้านแหและเจ้าอาวาสวัดช้าง ตำบลบ้านอิฐ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
- ๕) พระครูปริยัติภัทรกิจ (ณัฐพงษ์ ปภาสิริ) เจ้าคณะตำบลบางพลับและเจ้าอาวาสวัดเกาะ ตำบลบางพลับ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
- ๖) พระครูอุโฆษธรรมนันท์ (สนั่น สุนนฺโท) รองเจ้าคณะอำเภอวิเศษชัยชาญ และเจ้าอาวาสวัดกลางราชครูธาราม ตำบลหัวตะพาน อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
- ๗) พระปลัดฉลอง อรุโณ เลขานุการเจ้าคณะตำบลสีร้อย วัดสีร้อย ตำบลสีร้อย อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
- ๘) พระมหาไพฑูรย์ จันทโก เจ้าคณะตำบลไผ่จำศีลและเจ้าอาวาสวัดนางข้า ตำบลบางจัก อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
- ๙) พระครูวิกรมธรรมโสภณ (วิชาญ เตชธมโม) เลขานุการเจ้าคณะอำเภอสามโก้ และ เจ้าอาวาสวัดหนองกร่าง ตำบลราษฎร์พัฒนา อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง
- ๑๐) พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาโณ) เจ้าคณะตำบลโพธิ์ม่วงพันธ์และเจ้าอาวาสวัดสามขาว ตำบลโพธิ์ม่วงพันธ์ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง
- ๑๑) พระครูวิวัฒน์บุญญากร (คมกริช ปญฺญารโธ) เจ้าอาวาสวัดเจ้าบุญเกิด ตำบลราชสถิตย์ อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง
- ๑๒) พระครูโสภณพัฒนวิธาน (ประเสริฐ อภิชาโต) เจ้าคณะตำบลราชสถิตย์ และเจ้าอาวาสวัดเทวราช ตำบลราชสถิตย์ อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

๑๓) พระครูสมุห์เดือน (เดือน ปุณฺณจาโร) เจ้าคณะตำบลเอกราชและเจ้าอาวาส วัดโบสถ์วรดิษฐ์ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

๑๔) พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล ดร., เจ้าอาวาสวัดสระแก้ว ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

๑๕) พระครูอุดมประชาสรรค์ (สังข์ นาคเสน) เจ้าคณะตำบลป่าโมกและเจ้าอาวาส วัดพานิช ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

๑.๓ กลุ่มข้าราชการและประชาชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน มีดังนี้

๑) ว่าที่ร้อยตรี ดร.จุลลันท์ ทันอินทร์อาจ ผู้อำนวยการส่วนศาสนวิเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอ่างทอง ตำบลศาลาแดง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง

๒) นายปริญญา เขมะชิต นายอำเภอป่าโมก ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

๓) ดร.สมเกียรติ แก้วมณี, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง ตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง

๔) พ.ต.อ.อนุสรณ์ ะยาคำ ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอป่าโมก ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

๕) นางยุพิน สัมมาพรต ผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาล ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

กลุ่มที่ ๒ ผู้ให้ข้อมูลหลักการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions)

ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Groups Discussion) จำนวน ๑๑ รูป/คน มีดังนี้

๑. พระครูปลัดสุวัฒนมงคลวรคุณ เจ้าอาวาสวัดสุทราวาส/เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
๒. พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
๓. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๔. พระมหาสม กลยาโณ ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์
๕. พระมหาสหัส ฐิตสาโร, ผศ.ดร. อาจารย์คณะครุศาสตร์
๖. พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๗. พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๘. พระมหาปรีชา เขมนนโท ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมเหยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๙. พระมหาประสาน อนุวดีโต ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์
๑๐. ดร.พิเชฐ ทังโต ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ จัดการเชิงพุทธ

๑๑. นาวาอากาศเอก ดร.นภัทร์ แก้วนาค อาจารย์อาวุโส วิทยาลัยกองทัพอากาศ โรงเรียนนายเรืออากาศ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการสำรวจโดยการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลในด้านคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์จากเครื่องมือสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล จากพระธรรมทูตที่ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดอ่างทอง และจังหวัดใกล้เคียงคือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ รวมระยะเวลาทำการสำรวจโดยการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลในการวิจัยทั้งสิ้น คือ ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง แบบแผนที่ใช้ในเชิงปฏิบัติที่แปรผันได้ตามบริบทของการประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ของพระธรรมทูต แต่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญ ที่เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติไว้เช่นเดิม ที่นำมาใช้เพื่อให้เกิดคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด

พระธรรมทูต หมายถึง พระภิกษุที่ผ่านการอบรมโครงการพระธรรมทูต และได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระธรรมทูต ที่เป็นผู้นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาออกไปมาเผยแผ่แก่พุทธบริษัททั้ง ๔ ในเขตพื้นที่จังหวัดอ่างทอง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การประกาศหรือการนำหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แก่พุทธบริษัททั้ง ๔ ที่เป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และน้อมนำคำสอนเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง โดยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประกอบด้วย

การเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา หมายถึง กิริยา อากา ร บุคลิกภาพ และมารยาทผู้สอนหรือวิทยากร ซึ่งในที่นี้คือ พระธรรมทูตที่เป็นผู้แสดงธรรม

การเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม หมายถึง

การเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ หมายถึง

การเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ หมายถึง

การเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ หมายถึง

การเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ หมายถึง

การเผยแผ่ธรรมแบบการนำพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง

การเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ หมายถึง

คุณภาพ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการหรือรูปแบบของสิ่งทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์และบรรลุวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสูงสุด

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ หมายถึง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้ (๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน ๒๕ รูป/คน (๒) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ (Focus Group Discussions) จำนวน ๑๑ รูป/คน

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองและจังหวัดใกล้เคียงว่าควรใช้รูปแบบหรือวิธีการแบบใด เหมาะสมต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตมากที่สุด

๑.๖.๒ ทำให้ทราบปัญหา แนวทาง และวิธีการแก้ไขปัญหาคือสิ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ว่ามีปัญหอะไรบ้าง

๑.๖.๓ ทำให้ทราบรูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเหมาะสมที่สุด เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ให้เกิดประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๖.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการทำวิจัยในครั้งนี้ จะได้นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานแล้วประยุกต์ใช้ร่วมกับรูปแบบและวิธีการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูงสุด